

Cent anys de la Mancomunitat de Catalunya (I)

De la derrota a l'intent de revifalla

Enguany, fa cent anys de la constitució de la Mancomunitat de Catalunya. Convé, doncs, donar el màxim relleu a l'aniversari, perquè commemora el primer intent de reorganització política després de 1714. En efecte. Durant el segle XVIII i la primera meitat del segle XIX, Catalunya va viure una etapa de *decadència* com a conseqüència de la conquesta militar i de la repressió dels vencedors. De totes maneres, mai van ser vençuts els desitjos de supervivència. Així, a l'entorn de 1850 es comencen a notar algunes revifalles concretades en la Renaixença, entesa com a moviment bàsicament literari, històric i intel·lectual. Aquest *renaixement*, que significava l'augment de l'autoestima cultural, propicià la necessitat de recuperar l'activitat política i les estructures d'autogovern traumàticament perdudes. No fou un procés ni fàcil ni ràpid; calia reconstruir-ho tot. Alguns intents —el *Memorial de Greuges*, de 1885; les *Bases de Manresa*, de 1892, etc.—, toparen amb la metròpoli castellana. Tot plegat va constituir un període de més de cinquanta anys de duració, però que no parà de perdre acceleració amb el corrent de pensament Noucentista i amb la consolidació del catalanisme.

Prat de la Riba, el seny ordenador del catalanisme

Enric Prat de la Riba i Sarrà neix el 1870 a Castellterçol —Vallès Oriental. Estudia lleis a Barcelona i es doctora a Madrid, com incomprendiblement era obligatori aleshores. Home religiós, d'ideologia conservadora i d'intel·ligència madurada, ingressa en formacions polítiques catalanistes i l'any 1901 col·labora en la fundació de la Lliga Regionalista. Assagista prolífic i col·laborador assidu a la premsa, dona a conèixer estudis de dret privat i públic i s'interessa per la història, l'economia, la sociologia i la literatura. L'any 1906 publica *La nacionalitat catalana*, llibre de capçalera del catalanisme de l'època i que en certa manera encara té vigència avui dia, on exposa l'organització política i administrativa per a Catalunya. És elegit diputat, i l'any 1909 president, de la Diputació de Barcelona, des d'on insisteix perquè les institucions es puguin agrupar en unitats regionals. Tant per la perseverança com per intentar pal·liar, ja aleshores, «el problema catalan», les tesis de Prat, recolzades per Cambó, foren en part acceptades pel govern estatal, que l'any 1913 promulga un decret en aquest sentit.

La Mancomunitat de Catalunya

El 16 d'abril de 1914 es mancomunen les quatre diputacions catalanes. Si bé es preveia la suma de les tasques administratives, no es reconeixia la particularitat política catalana. Malgrat tot, hom hi veia una plataforma per a la futura autonomia i, sobretot, per a obtenir allò que l'Estat espanyol no havia fet per equiparar Catalunya amb Europa. La Mancomunitat es va regir per un estatut redactat per Prat de la Riba, acceptat

per les quatre diputacions i posteriorment aprovat a Madrid. Disposava de tres òrgans de govern: la presidència, exercida per Prat; el consell permanent, format per vuit diputats i amb caràcter executiu, i l'assemblea general, integrada pels diputats electes de les províncies mancomunades. Tot plegat, un rudimentari Estat català.

Prat, a més de ser un home intel·ligent, va demostrar ser un bon polític, amb excel·lents dots organitzatives i executives. S'ha dit d'ell que «De tota fusta en sabia fer un bon foc». A l'hora de formar el govern, va prescindir de les quotes de participació partidistes i s'envoltà dels millors col·laboradors,

fos quina fos la seva procedència ideològica. En aquest sentit, va donar una gran lliçó, malauradament poc imitada.

L'obra de la Mancomunitat

Amb aquest sòlid bagatge humà, la Mancomunitat va aconseguir una llista llarguíssima d'assoliments, centrats bàsicament en l'ensenyament, la cultura, la sanitat i les comunicacions. Uns exemples. Es creà o s'envigorí l'Institut d'Estudis Catalans, la Biblioteca de Catalunya, la Universitat Industrial, les Escoles de Treball, d'Agricultura, de Bells Oficis, d'Infermeria, de Bibliotecàries i de Funcionaris de l'Administració, l'Institut d'Educació General, la Junta de Museus, l'Oficina d'Estudis Jurídics, el Servei Meteorològic, el Laboratori General d'Investigacions i Assaigs, la Caixa de Crèdit Comunal, etc. Aquestes institucions i les missions pràctiques que se'n derivaven, havien de permetre la conscienciació nacional catalana, el desenvolupament dels serveis bàsics i la creació de possibilitats productives generadores de riquesa.

L'obra feta per la Mancomunitat encara ha de ser més reconeguda si es té en compte l'escàs pressupost amb que va comptar. Madrid, com sempre, no va traspasar cap quantitat complementària ni va minvar l'avarícia fiscal. Unes xifres il·lustratives. L'any 1914, la fiscalitat espanyola a Catalunya era de dos-cents cinquanta milions de pessetes recaptades i, només, dinou milions invertits o retornats. Els mateixos greuges de sempre... Així, els cabals disponibles per la Mancomunitat procedien de la suma dels pressupostos ordinaris de les quatre diputacions, d'emissions de deute públic i d'emprèstits. Un altre inconvenient va ser la manca de disposició de les entitats financeres catalanes respecte a la institució. Prat, ho posa de manifest referint-se a Caixa de Pensions: «...tractant-se d'una entitat que viu de l'estalvi català, és realment una vergonya». Tampoc, la Caixa de Crèdit Comunal, creada el 1914, va ser del tot útil, tant perquè no arribà a descloure's suficientment com per la seva especialització en préstecs a ajuntaments i cooperatives agrícoles.

Puig i Cadafalch i la fi de la Mancomunitat

Prat de la Riba, el «seny ordenador de Catalunya», com el va anomenar Eugeni d'Ors, va morir l'1 d'agost de 1917, a l'edat de 47 anys. Al cap d'uns anys del seu traspàs, Cambó escrivia: «La figura d'en Prat i la seva obra han pres major relleu i s'han anat acostant a la consagració apoteòsica de les coses definitives. Això ho veu tothom, però allò que pocs s'adonen és que els avenços i les victòries d'avui, les devem encara a ell.»

Excel·lents paraules per a definir i lloar l'obra del polític. Per a succeir-lo, fou escollit Josep Puig i Cadafalch, nascut a Mataró —el Maresme—, el 17 d'octubre de 1867. Puig, estudia arquitectura a Barcelona i es doctora a Madrid. Com a professional, projectà edificis amb estil pairal, medievalista, neogòtic o barroc, segurament pel seu profund coneixement de la història de l'art. Cofundador de la Lliga Regionalista, és elegit regidor de l'Ajuntament i diputat de la Diputació de Barcelona, contribuint amb eficàcia a la política de museus, a la conservació del romànic dels Pirineus i a les excavacions d'Empúries. Col·labora activament en la tasca cultural dirigida per Prat. Nomenat president de la Mancomunitat, continua l'obra del seu antecessor, si bé va haver de patir convulsions socials, vagues, el «pistolisme», desgavells en els partits polítics catalans i, a més, successives crisis a l'Estat espanyol, adversitats que no li van facilitar el seu mandat. La desorientada situació del Govern central, agreujada per la guerra al nord d'Àfrica, motiva el cop d'estat de 1923 i la posterior dictadura de Primo de Rivera. El dictador no dissol de seguida la Mancomunitat, però destitueix els dirigents, entre ells Puig, que va ser motiu d'una exagerada i immerescuda campanya de desprestigi personal i professional. Per substituir-lo, nomena president a Alfons Sala i Argemí, comte d'Egara, industrial tèxtil terrassenc, adepte a la nova forma de govern. De totes maneres, el 20 de març de 1925, el dictador ordena la definitiva supressió de la Mancomunitat.

Jordi Llorach i Cendra